

Bohinec Marija

Iz kulturne geografije Kanarskih otokov

Dunajski geograf J. Matznetter je l. 1953 bival dalj časa na Kanarskih otokih in jih proučeval v zemljepisnem oziru. Kanarski otoki leže v področju 28. in 29. sev. zemljepisne širine pred severozahodno afriško obalo, merijo 7273 km² in se raztezajo nad 500 km daleč; če bi jih prenesli v Jadransko morje, bi torej segali od južnega konca Istre do Ulcinja! Otoki so pretežno mladovulkanskega izvora, zato so tudi izredno visoki / Teneriffa 3710, La Palma 2356, Grand Canaria 1950, Gomera 1375, Hierro 1320 m /. Samo na Fuerteventuri in Lanzarotu ostanejo vrhovi pod 900 oziroma 700 m. Podnebje obvladujejo skozi večji del leta pihajoči severovzhodni in severozahodni pasati, ki se jim pridružuje hladni Kanarski tok. Zato ima otočje v splošnem izenačeno in milo podnebje z letno amplitudo med 14 in 30° C v severnih obalnih pasovih. Vendar so v podnebju tako na otokih samih kakor tudi znotraj otoških skupin precejšnje razlike zlasti glede padavin. Razlikovati je namreč treba več višinskih pasov / obalni, srednji in gorski pas /, dalje proti pasatom obrnjeno in od njih neprizadeto stran, upoštevati pa je tudi večjo oceaniteto zahodnih otokov. Padavine, ki padajo največ med oktobrom in aprilom, izkazujejo tako na posameznih krajih severnih srednjih pasov maksima nad 800 mm, medtem ko so na Lanzarotu in Fuerteventuri, pa tudi v obalnih pasovih in v južnih polovicah ostalih otokov namerili minima pod 200 mm. Tem razmeram ustrezajo tudi višinske stopnje vegetacije, in sicer razlikujemo - predvsem na severnih straneh otokov - pas sukulent do kakih 5-600 m, pas trdolistavcev med približno 600-1.400 m, pas iglavcev od 1.400-2.200 m in više. Na Teneriffi sledi nato še pas pritlikavega grmičevja. To naravno razporeditev rastlinstva pa močno motijo številne od drugod zanesene vrste, saj na Kanarskih otokih lahko uspevajo skoraj vse rastline.

Prvotni prebivalci otočja so bili staroevropski Gvanči, ki so se od 15. stol. naprej po zavzetju otokov po Špancih pomešali s kolonizatorji. To se še danes pozna v telesnem sestavu prebivalcev, ki jih je sedaj nad 800.000. Za razvoj njihovega gospodarstva je značilna pogosta mešanjava glavnih subtropskih oziroma tropskih kulturnih rastlin v obalnem pasu, kjer omogoča visoko razvit namakalni sistem njihovo uspešno rast. V 16. stol. je tu gospodoval sladkorni trs, v 17. in 18. sta prevladovali koroza in vinska trta, v 19. so na osnovi kultur košeniljeve opuncije gojili košenilje, za njimi pa so s prehodom v 20. stol. začeli s kulturo banan in paradižnikov, ki cvete še sedaj. Vse te kulture je pospeševala relativna bližina evropskih trgov. Velikih posestev na otočju ni; v obalnem pasu prevladujejo srednji, v srednjem pa majhni posestniki. Zato je izseljevanje v Ameriko zelo močno, vendar pa se mnogo izseljencev tudi vrača domov.

Matznetter je na otokih raziskoval zlasti tri skupine kulturno-geografskih vprašanj: 1. oblike poljedelstva in umetnega namakanja, 2. razmere glavnih kulturnih rastlin in 3. strukturo poljedelskih pasov in njihov odnos do naravnih rastlinskih pasov. Glede prve skupine ugotavlja, da na otočju lahko opazujemo celo vrsto prehodov od tako imenovanega dežnega poljedelstva s trojno žetvijo do skrajnih oblik suhega poljedelstva. K načinom suhega poljedelstva prištevamo n.pr. začasno pokrivanje njiv s kamenjem, ko so v prelogu, mešanje zemlje z lapili, plovcem itd., preprečanje njiv z nizkimi zidovi, ki naj zadržujejo deževnico, pa tudi trajno pokrivanje zemlje z različno debelimi plastmi lapilov, peska ali plovca. Prav to peskanje / enarenado / je za Kanarske otoke značilno; z njim preprečujejo hitro izhlapevanje zemeljske vlage in pospešujejo vsrkavanje re-

se. Na Lanzarotu in na Fuerteventuri brez peskanja sploh ne bi bilo poljedelstva, uporabljajo ga pa tudi drugod, le da izkoriščajo n. pr. na Gran Canariji in La Palmi tamošnje naravne pokrove lapilov, če niso predebeli. Tudi umetno namakanje, ki je odločilnega pomena za Gran Canarijo, Teneriffo, Gomero in La Palmo, ima najrazličnejše oblike: neposredno izkoriščanje iz gorskih in srednjih pasov dotekajočih voda, uporabljanje stalnih ali občasnih izvirov, zaježitev voda z nasipi, uporaba globokih vodnjakov in dolgih, vodoravnih predorov, tako imenovanih galerij, ki dovajajo vodo več km daleč. Značilno je, da sta vodna in zemljiška posest večinoma v različnih rokah, kar daje gospodarskim in socialnim razmeram otočja še poseben pečat.

Druga skupina vprašanj se tiče sedanjih glavnih kulturnih rastlin, banane in paradižnika, ki ju goje samo za izvoz. Banana uspeva najbolje do višine 300, pod posebno ugodnimi pogoji tudi do 500 m, in dovoljuje dokaj enakomeren celoleten pridelok. Ponekod so za njeno kulturo navozili zemljo na prejšnjo siromašna pašniška tla, tako da se je močno spremenila pokrajinska slika. Zaradi visokih začetnih stroškov so njeni nasadi tudi odločno vplivali na zmanjšanje zemljiških posestev. Paradižnik gojejo na poljih, in sicer na dva načina. Prvi je posebno razširjen na jugu Gran Canarije in obsega intenzivno kakor tudi ekstenzivno kulturo na velikih površinah, kjer pa obdelujejo zaradi pomanjkanja organskih gnojil izmenoma le manjše parcele z le enkratno žetvijo na leto. Drugi način imajo v srednjih pasovih; tu goje paradižnike v teku letnega kolobarjenja v zanje najbolj ugodni dobi med poletjem in koncem leta. Med drugimi kulturami je omeniti še krompir, ki ga goje večinoma s pomočjo umetnega namakanja; pridelok deloma izvažajo. Koruza, ječmen in druga žita služijo le krajevni porabi, malenkostni pa so tudi nasadi s sladkornim trstom, bombažem, tobakom in vinsko trto. Isto velja tudi za gojenje košenilje, za sadjarstvo in za kulture agrumov.

Zanimivo je vprašanje rastlinskih pasov. V splošnem za pokrajinsko sliko niso več merodajni naravni vegetacijski, temveč po človeku ustvarjeni kulturni pasovi, ki so prejšnje rastlinske pasove premaknili za 200 do 300 m. Posebno to, kjer prevladuje v večjih ozemljih umetno namakanje, naravnih vegetacijskih razmer skoraj ni mogoče prepoznati. Toda tudi kulturni pasovi sami so po svoji strukturi in med seboj različni. Relativno stalnim in deloma že povsem razvitim obalnim pasovom na severu z njihovimi bananovimi kulturami nasprotujejo še negotove razmere južnih obalnih in tu težje opredeljivih srednjih pasov. Tu se med večjimi ali manjšimi jedri, ki so še obdržala staro strukturo, širijo velike s paradižniki zasajene površine. Severni srednji pasovi so - zlasti na Gran Canariji - tudi zelo pestri, ker se tu menjavajo namočena in nenamočena ozemlja. Nekdaj poraščeni in bogati voda, so ti pasovi zaradi uničevanja gozdov, usahljenih studencev in odvajanja gorskih voda za namakanje obalnega pasu moralisami preiti na suho poljedelstvo. Zato se prav iz njih ljudje močno izseljujejo, dasi deloma le sezonsko v južne pasove.

Bodočnost Kanarskega otočja, kjer znaša gostota prebivalstva v nekaterih intenzivno obdelanih pokrajinah že do 1000 ljudi na km², zavisi si zlasti od izgradnje namakalnih naprav v južnih delih otokov. Uspela bo le, če se bo posrečilo zopetno pogozdovanje višin, ki so se ga v zadnjem času lotili v velikem obsegu.

Pescadores je majhno otočje 64 otokov, ki ležijo na Rakovem povratniku V od Formoze. Sestojе iz bazalta in imajo enoličen relief s srednjo višino 30-40 m. Tekočih voda ni, samo ob poletnem deževju se tvorijo hudourniki in jezerca v kotlinah, ki se pa pozimi posuše. Pitno vodo nudijo studenci, ki imajo nekoliko slan okus.

Otočje trpi zaradi močnih vetrov, ki dajejo pečat podnebnju in v veliki meri zavirajo razvoj kmetijstva. Razgibani zrak povzroča skozi vse leto močno izhlapevanje, ki ga ne more nadomestiti razmeroma pičlo deževje v juliju in avgustu, kot je to na Formozi. Množina padavin je poleg tega še zelo nestalna. V letih 1897-1944 je znašal padavinski maksimum v Makung-u 1671 mm, minimum pa 223 mm. Suha doba začne sredi septembra in traja do konca marca. Relativna vlaga je precej visoka razen oktobra in novembra.

Ti otočki so izpostavljeni slanemu deževju oziroma pršenju, ki ju tvorijo slane kapljice, ki jih dvigajo iz morja silni vetrovi. Ti se pojavljajo za časa tajfunov, včasih pa tudi pozimi, če so vetrovi iz SO nenavadno močni, in posušijo rastline ter pokvarijo letino.

Površina zemlje, sposobne za kmetijstvo, je zaradi pomanjkanja vode za namakanje in zaradi silnih vetrov zelo majhna. Od skupne površine 126,8 km² je uporabljeno komaj 2%, od tega je 67,7% obdelane zemlje, 14,8% je pašnikov, 9,9% zavzemajo pokopališča in 3,4% poslopja. Posestva so majhna, povprečno 0,747 ha na enega lastnika. Večji del kmetijskega prebivalstva živi na svoji zemlji. V splošnem dozori samo ena setev. Glavni pridelki so: sladek krompir, arakidi, sorgum, proso in povrtnina. Delo na polju opravljajo ženske, ker se moški bavijo predvsem z ribištvom. Delajo od marca do junija, ko je manj vetrov in je deževje blizu. Živinoreja je slabo razvita, Goje govedo, ki je zaradi pomanjkanja krme slabo hranjeno in deloma svinje.

Prebivalcev je bilo leta 1950 blizu 78.000, prevladujejo ženske, ker se moški izseljujejo zaradi zaslužka. Edino mestece je Makung na severozahodni obali največjega otoka Penghu. Šteje 9.850 prebivalcev in ima dobro naravno pristanišče. Na Pescadorih je 79 vasi, izmed katerih šteje 21 nad 1.000 prebivalcev. Prebivalci stanujejo v hišah, zidanih iz koralnih skal in apna.

Poljedelstvo more preživljati prebivalstvo samo 4 mesece, ostali čas trpijo pomanjkanje oziroma si pomagajo z ribolovom. Samo najbogatejši si morejo privoščiti riž, ki se uvaža iz Formoze. Siromašni se hranijo često z morskimi školjkami, raki in podobnim morskim drobižem. Primanjkuje jim tudi kurivo, ker ni lesa ne premoga. Prirodni pogoji za ribištvo so neprikladni. Ribiče ovira v zimskih mesecih veter, poleti pa vlaga in vročina / ribe ne morejo konservirati / kot oblika obale onemogoča pridobivanje morske soli. Ribištvo je zaradi prirodnih pogojev oziroma spričo tehnične stopnje prebivalstva zelo skromno. Utegne pa postati med vsemi oblikami gospodarstva najpomembnejše. Pomen viharosti morja, vlažnosti ozračja in strma obala oziroma pomanjkanje soli se more z izpopolnjenimi tehničnimi sredstvi za ribolov danes že bistveno zmanjšati. To se vidi tudi po temu, da se je v letih 1930-1939 ribištvo precej dvignilo, s pomočjo tehnične pomoči. Japoncem, ki so mu dali veliki zagon. Tako je bilo leta 1936 108 motornih ribiških ladij, ki so nalovile 63.000 q rib v vrednosti 1.300.000 jenov.

Otočje Pescadores nima mnogo naravnega bogastva pač pa ima zaradi svoje lege velik strateški pomen. Odkrili so ga Kitajci leta 1. 590 in ga imeli v svoji posesti mnogo stoletij, v 17. stoletju so ga zasedli Nizozemci, v 19. stoletju pa ga prevzemajo Francozi. Od leta 1895 do 1945 so pripadali skupaj s Formozo Japonski.